

MENTAL HÄLSA

Sverige, Europa och globalt

Innehåll

1. Inledning	3
2. Fokus och genomförande	4
3. Resultat och analys	5
3.1 Kartläggning av de olika aktörerna	5
3.2 Former för samarbete	6
3.3 Tematiskt fokus för kommande år	7
3.4 Vilken roll borde EU spela?	9
4. Sammanfattning och rekommendationer	10
Executive Summary	12
Referenser	13

1.

INLEDNING

God och jämlik hälsa är en mänsklig rättighet och det inkluderar även vår mentala hälsa. FN:s globala hållbarhetsmål, med särskilt fokus på mål 3 (god hälsa och välbefinnande), ger viss vägledning för hur denna rättighet kan säkerställas, även med bäring på den mentala hälsan. Detta gäller för alla nivåer i samhället, i Sverige såväl som globalt. Men vägen dit är lång, med ett antal utmaningar som återstår att hantera under de återstående åren av Agenda 2030.

På senare tid har begreppet MHPSS kommit att användas alltmer. Mental hälsa och psykosocialt stöd (MHPSS) innefattar alla de behov och stödåtgärder som människor behöver för att täcka in utmaningarna på ett helhetligt sätt. Det innefattar både förebyggande insatser och rätt vård, i hela världen. Konceptet MHPSS myntades 2007 inom ramen för FN:s humanitära arbete. Olika aktörer i Sverige arbetar för att vidareutveckla MHPSS-agendan och samtidigt dela erfarenheter och kunskap¹. En arena för de olika aktörerna är det svenska MHPSS-nätverket inom ramen för Swedish Institute for Global Health Transformation² (SIGHT).

Miljoner människor runt om i världen lever med konsekvenser av konflikter, våld, fattigdom, katastrofer och förtryck. De löper en ökad risk att utveckla psykiska besvär som orsakar lidande och försämrade förmåga att ta hand om sig själva, sin familj och att fungera i vardagen. Trots ett stort behov av att öka kunskapen kring MHPSS, är behovet otillräckligt uppmärksammat i humanitära insatser och internationell utveckling. Mentalt välbefinnande är avgörande i återuppbyggnadsinsatser, återintegrering, bekämpning av multidimensionell fattigdom och förebyggande av könsbaserat våld.

Under det första halvåret 2023 har Sverige varit ordförande i Europeiska unionens (EU) ministerråd. Sverige som ordförandeland har därför haft möjlighet att påverka olika prioriteringar inom EU och gjort det möjligt för Sverige att föra fram frågor som är särskilt betydelsefulla ur ett svenskt perspektiv. EU antog i november 2022 en ny global hälsostrategi och Sverige har spelat en viktig roll för att bidra till strategins operationalisering.

För att få en bättre förståelse för hur det civila samhället kan påverka det globala arbetet för MHPSS, genomförde War Child Sverige i mars 2023 en enkätundersökning. En uttalad ambition har varit att öka engagemanget för MHPSS bland berörda aktörer, med särskilt fokus på EU:s roll i det globala perspektivet. Vi är övertygade om att en ökad acceptans och synlighet för frågor som rör mental hälsa och psykosocialt stöd i den svenska och europeiska debatten skulle bidra till bättre kapacitet hos de olika aktörerna. Detta är särskilt viktigt för det förebyggande arbetet och de psykosociala dimensionerna på samhällsnivå, alltså utanför det medicinska eller kliniska området.

2.

FOKUS OCH GENOMFÖRANDE

Syftet med enkätundersökning är att öka förståelsen för civilsamhällets roll i relation till en svensk, europeisk och global MHPSS-agenda. Resultatet av undersökningen kommer att användas i det fortsatta arbetet med att stärka civilsamhällesengagemanget.

En enkät bestående av 11 frågor skickades under mars 2023 ut till drygt femhundra aktörer inom civilsamhället, offentlig och privat sektor, akademien samt till övriga aktörer. Totalt fick vi in 61 svar.

Tidigare forskning uppmärksammar ett utbrett problem där människor inte får tillräckligt stöd eller rätt behandling för mental ohälsa tidigt. Att tidiga insatser är effektiva har bland annat kunnat visas i forskning kring prevention, där relativt små och billiga insatser kan ha stor påverkan på individers mentala hälsa³.

I DENNA RAPPORT VILL VI SÄRSKILT LYFTA FRAM FÖLJANDE FRÅGESTÄLLNINGAR:

1. Hur kan vi öka förståelsen för vilka temaområden som givarsamfundet och särskilt EU bör fokusera på i det framtida globala MHPSS-arbetet.
2. Hur kan vi öka förståelsen för det civila samhällets roll, med särskilt fokus på det globala MHPSS-arbetet och EU:s roll.

3.

RESULTAT OCH ANALYS

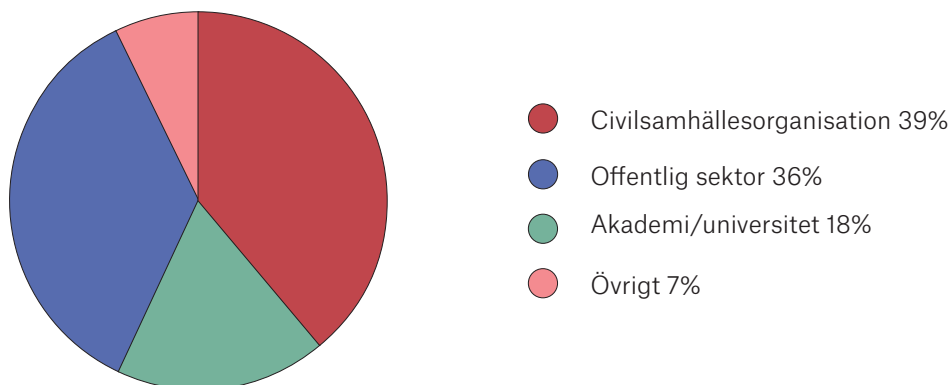
Det finns ett allt större intresse för den globala MHPSS-agendan. En viktig fråga är hur arbetet ska vidareutvecklas och genomföras inom ramen för EU:s globala hälsostategi, med EU som världens största biståndsaktör. Med det ökande antalet personer som drabbas av konflikter och kriser över hela världen finns det ett växande behov av att öka förståelsen för hur och när vi behöver arbeta med mental hälsa som ett specifikt biståndsområde. Det gäller särskilt för det preventiva arbetet i de globala hälsostategierna. Resultat av enkätundersökningen visar på vikten av att inkludera MHPSS i EU:s hälsostategi, både för att öka kunskapen och kompetensen kring mental ohälsa men också för hur samarbetet kan bli ömsesidigt förstärkande.

I nedanstående avsnitt redovisas svaren på de elva frågorna i form av diagram.

3.1 Kartläggning av de olika aktörerna

TABELL 1, överblick respondenter

Tabell 1 ger en överblick av vilka aktör som bidragit till enkätunderlaget. Den största andelen av de tillfrågade representerar civilsamhällesorganisationer, tätt följt av aktörer från offentlig sektor. Akademi/universitet utgör cirka en sjättedel av respondenterna. Resterande kommer från privat eller annan sektor.

TABELL 2, om SIGHT-nätverket

En viktig arena för arbetet relaterat till mental hälsa och psykosocialt stöd är MHPSS-nätverket inom Swedish Institute for Global Health Transformation. I detta nätverk samlas ett fyrtiotal aktörer som arbetar med olika tematiska frågor som rör global hälsa och kopplar samman olika aktörer inom civilsamhället, akademi samt offentlig och privat sektor. Ett syfte med undersökningen var att få en fördjupad förståelse av SIGHT-nätverket i sig och vilken roll EU:s nya globala hälsost strategi kan spela i det fortsatta arbetet.

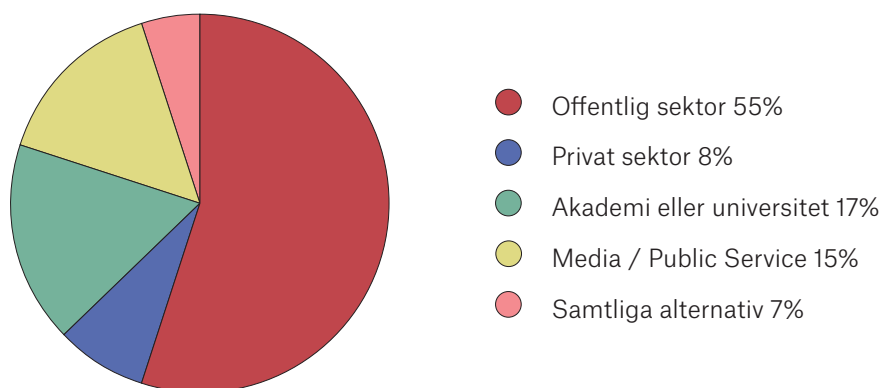
Många av respondenterna kände till SIGHT sedan tidigare, och ca 25% av respondenterna är aktiva inom nätverket. Undersökningen visar samtidigt att kunskapen om nätverket kan öka, eftersom en fjärdedel av respondenterna inte kände till detta samarbetsforum sedan tidigare. Sammanfattningsvis visar tabell 2 att intresset för SIGHT och MHPSS-nätverket är stort.

3.2 Former för samarbete

En viktig frågeställning som enkäten skulle ge svar på avsåg civilsamhällets roll i relation övriga biståndsaktörer för att främja MHPSS-agendan globalt. Enkätsvaren visar tydligt att respondenterna anser att civilsamhället har en betydande roll i detta sammanhang. Särskilt lyfter respondenterna fram behovet av ökat samarbete mellan offentlig sektor och civilsamhällets organisationer. Även ett fördjupat samarbete med universitet och forskare anges som viktigt för att öka kunskap och främja kompetensen med bäring på MHPSS. Det är viktigt att komma ihåg det helhetliga grepp som MHPSS-agendan vill främja.

TABELL 3, De viktigaste samarbetsparterna för civilsamhället

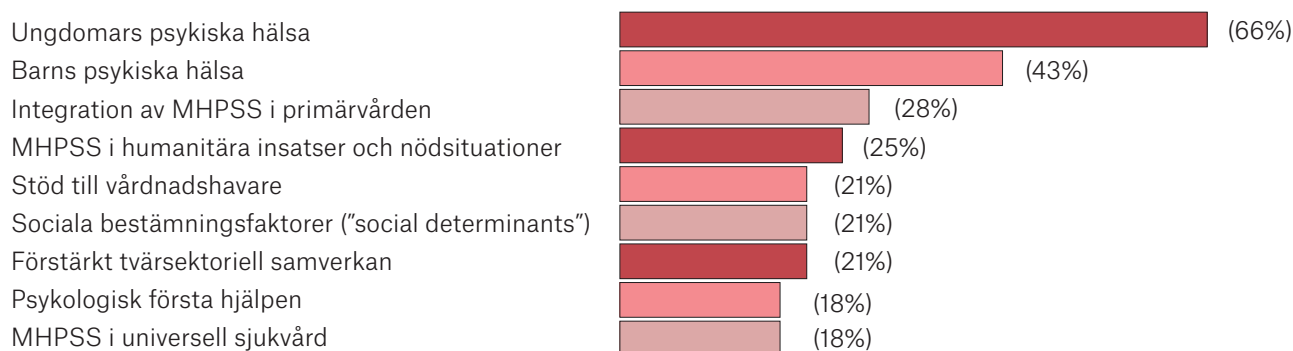
3.3 Tematiskt fokus för kommande år

Det viktigaste temaområdet att fokusera på under de kommande åren gäller ungdomars mentala hälsa, enligt respondenterna. Forskning visar tydligt vikten av tidiga insatser, vilket främjar positiv utveckling hos barn och unga. Det får effekter på lång sikt, och därför är arbetet nödvändigt för att förhindra mental ohälsa i senare skeden i livet. Som näst viktigaste prioritering anger respondenterna barns mentala hälsa. En viktig aspekt här handlar om att ge föräldrar rätt sorts stöd. Inom detta temaområde sker idag en snabb metodutveckling⁴.

Dessa prioriteringar kommer inte som någon överraskning utan får också stöd i internationella studier. Forskningen visar att ett till två av tio av barn och ungdomar lider av mental ohälsa, i hög grad beroende på vilken kontext de växer upp i. Hälften av alla fall utvecklas innan 14 års ålder och tre fjärdedelar är utvecklade vid 24 års ålder⁵. Mental hälsa måste därför betraktas och prioriteras som den rättighet det är enligt Barnkonventionen. Både tidigare forskning och enkätundersökningen åskådliggör behovet av ett ännu tydligare rättighetsperspektiv när det kommer till mental hälsa hos barn och unga. Vidare visar undersökningen att fokus på integrering av MHPSS i både primärvården, så väl som i humanitära insatser är viktigt i det fortsatta MHPSS-arbetet.

TABELL 4, Viktiga områden att fokusera på under perioden 2023–2030

Tabellen visar de nio områden som respondenterna lyfte som mest relevanta.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER OCH KOMPETENSHÖJANDE INSATSER

I enkätundersökningen ställdes öppna frågor om vilka förbättrings- och fördjupningsmöjligheter EU bör satsa samt vilka kompetenshöjande insatser som anses särskilt relevanta. Respondenterna menar framför allt att kommunikation och fortbildning riktad till allmänhet är viktiga verktyg för att förbättra sambandet mellan det civila samhället och EU:s institutioner.

För att bättre ta tillvara kompetenser behövs också en fördjupad kartläggning av den faktiska bredden av insikter och kompetenser som finns hos europeiska civilsamhällesorganisationer. Det skulle ge en stärkt förmåga att bättre ta tillvara befintliga resurser. Konkreta förslag är till exempel en samlad kunskapsdatabas, där olika aktörer kan ta del av och sprida kunskap, information och erfarenheter. EU bör ta tillvara på civilsamhällets kunskap genom att tillhandahålla finansiering för samordning och forskning som kan delas vidare genom dessa plattformar. Finansieringen är nödvändig i tidiga skeden av beslutsfattning för att öka spridningen av kunskap. Förslag på det är bland annat att anordna gemensamma kunskapsseminarier där information delas.

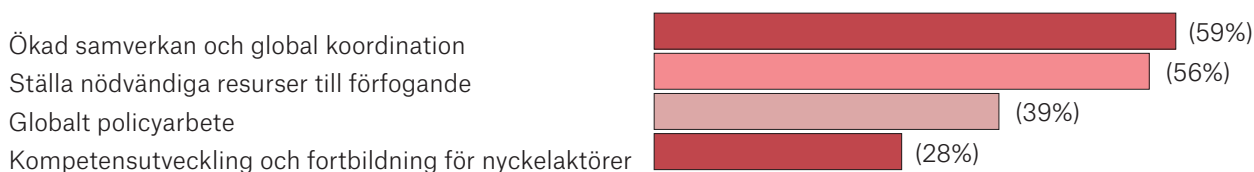
Flera respondenter lyfter fram vikten av ökad dialog. Det inkluderar ökad kommunikation och ökad kunskap för att skapa en gemensam målbild för alla aktörer. Ökad samordning och sammanhållning leder till att befintliga resurser kan användas effektivt och att dubbelt arbete kan undvikas.

Andra utvecklingsmöjligheter är att prioritera lokalisering. Undersökningen visar att MHPSS är ett viktigt ämne som bör etableras och hanteras på EU-nivå. EU tillsammans med civilsamhällesorganisationer kan säkerställa att alla MHPSS-insatser är kontextbaserade för att möta lokala behov och prioriteringar. Det leder i sin tur till bättre sammanhållning och samspel mellan civilsamhällesorganisationer och EU.

3.4 Vilken roll borde EU spela för ett starkare MHPSS-engagemang?

Det finns mycket kompetens och starkt engagemang i Sverige för MHPSS-agendan. För att full potential ska tas tillvara behövs bättre och en mer systematisk samordning mellan olika aktörer. För ett starkare MHPSS-engagemang på global nivå anser 59% av respondenterna att EU bör öka sin samverkan och verka för global kompetensutveckling. Drygt hälften av respondenterna anser att det behövs mer resurser och att EU kan spela en viktig roll för att säkerställa detta. Andra viktiga frågor för EU att arbeta med är globalt policyarbete samt fortbildning för nyckelaktörer för att öka kunskapen om MHPSS.

TABELL 5, Vilken roll borde EU spela för ett starkare MHPSS-engagemang?

FRAMTIDA ENGAGEMANGSOMRÅDEN FÖR EU

Enkätens sista fråga fokuserade på framtiden och vad EU:s kommande strategiarbete för global mental hälsa bör fokusera på. Frågorna besvarades fritt av respondenterna för att möjliggöra djupa och öppna svar. Framförallt var fokus riktat mot tidiga insatser och förebyggande åtgärder för att i tidiga skeden förhindra mental ohälsa.

En potentiell kommande EU-strategi för specifikt global mental hälsa bör enligt enkätundersökningen fokusera på att förbättra resurser på global nivå genom att öka finansiering till MHPSS, framförallt till barn och unga. Ökad finansiering möjliggör ett bredare fokus på MHPSS på en global nivå för att nå ut till fler människor.

En kommande EU-strategi bör även bredda kunskapen kring tidiga och förebyggande insatser, enligt enkätundersökningen. Tidiga och förebyggande insatser är viktigt för att motverka uppkomst och vidmakthållande av mental ohälsa och för att främja positiv utveckling hos individer⁶. EU bör därför fokusera på att implementera kontext- och evidensbaserade insatser i kommande globala hälsostrategier. Evidensbaserade metoder är viktigt för att skapa modeller som behandlar mental hälsa. EU bör avsätta medel för att tillsammans med olika målgrupper etablera de bästa insatserna för MHPSS, enligt enkätundersökningen. Modellerna som tas fram kan bland annat användas till krishjälp och suicidprevention för rätt målgrupp.

4.

SAMMANFATTNING OCH REKOMMENDATIONER

Det är tydligt att allt fler aktörer inom biståndssektorn ser vikten av att ge ökad uppmärksamhet åt frågor om människors mentala hälsa och hur vi kan tillhandahålla psykosocialt stöd. Enkätsvaren bekräftar denna bild. De tre frågor som de svenska aktörerna ser som prioriterade är följande:

1) Fokus på ungdomar

2) Fokus på förebyggande insatser

3) Fokus på bättre samordning

Inom EU-kretsen har Sverige inte haft samma fokus på MHPSS, jämfört med länder som Danmark eller Nederländerna. Detta är beklagligt, eftersom det uppenbart finns mycket kompetens och engagemang hos olika svenska aktörer. Dessutom finns en vilja att engagera sig mer, vilket den här genomförda enkätundersökningen tydligt visar.

Viktigt i sammanhanget är att se till att befintliga aktörer kan få ut det mesta möjliga mervärde av ett fördjupat samarbete, vilket är viktigt att ta tillvara på. Även begränsade insatser med bäring på förbättrat kapacitet till samordning kan ha stora effekter. Ett sådant initiativ som kan ge draghjälp åt ett fördjupat svenskt engagemang är det nordiska nätverket som bildades i Köpenhamn i augusti 2022. Då samlades drygt hundra företrädare för regeringar, akademi och civilsamhälle för att diskutera olika samarbetsmöjligheter med särskilt fokus på att mejsla fram nordiska mervärden. Ett sådant område är kopplingen mellan sexuell och reproduktiv hälsa i relation till MHPSS. Vid mötet antogs också "The Copenhagen Roadmap" där sju engagemangsområden finns listade och som ska behandlas under den återstående tiden av Agenda 2030. Inom ramen för den nordiska vägkartan kommer det att vartannat år hållas nordiska konferenser. Nästa konferens planeras att äga rum i Malmö under 2024.

5 REKOMMENDATIONER

Med utgångspunkt i resultaten av denna enkätundersökning och mot bakgrund av uppdraget att koordinera SIGHT-nätverket har War Child tagit fram följande fem rekommendationer för de kommande årens arbete, med särskilt fokus på EU:s roll. De är framförallt viktiga för att systematiskt kunna följa upp de utmaningar som denna undersökning, men även tidigare probleminventeringar, visar på.

REKOMMENDATION 1:

MHPSS-agendan behöver långsiktighet

Att arbeta med att förbättra människors mentala hälsa, inte minst de förebyggande insatserna, tar tid. Om vi vill få en hållbar struktur på plats behöver vi tänka långsiktigt. Det långsiktiga arbetet behöver återspeglas i EU:s samt i medlemsländernas långsiktiga planer.

REKOMMENDATION 2:

MHPSS-agendan behöver inkluderas i hela Agenda 2030

SDG 3 handlar om vår hälsa och givetvis inkluderar detta även vår mentala hälsa. Men MHPSS-agendan berör så många fler områden, och finns tematiskt speglad i mer eller mindre alla 17 hållbarhetsmål. Ett effektivt sätt att bygga ett hållbart förhållningssätt till MHPSS är att tänka in hela Agenda 2030.

REKOMMENDATION 3:

Låt det nordiska samarbetet fungera som exempel

De nordiska länderna har startat ett intressant arbete med The Copenhagen Roadmap för MHPSS i fragila och humanitära kontexter. Det nordiska nätverket är det första regionala och sektorövergripande samarbetet inom MHPSS-området. Nästa konferens är planerad till mars 2024 och kan fungera som ett globalt exempel på hur man kan samarbeta för MHPSS.

REKOMMENDATION 4:

Det behövs mer resurser till MHPSS-arbetet

All forskning visar att det lönar sig att arbeta mer med förebyggande insatser och det är särskilt tydligt för MHPSS. Det finns undersökningar som säger att upp till 70% av vårdresurserna i låg- och medelinkomstländer kan relateras till frågor om mental ohälsa men sektorn får bara 2% av tillgängliga biståndsresurser⁷. Ett konkret förslag är att EU bör avsätta minst 5% av sina biståndsresurser till MHPSS-relaterade insatser.

REKOMMENDATION 5:

Sverige ska verka för ökad samordning inom EU

Enkätsvaren och erfarenheterna av det svenska MHPSS-nätverket visar tydligt – det behövs bättre samordning! Här bör samtliga aktörer inkluderas, inte minst också forskning och privat sektor. EU kan spela en viktig roll i detta sammanhang. Och Sverige kan med sitt starka engagemang för en förstärkt hälsoagenda inom EU vara en central aktör för att uppnå detta mål.

Executive Summary

In connection to the Swedish presidency of the EU January – June 2023 War Child Sweden conducted a survey to investigate how Swedish actors better could contribute to the development of the global MHPSS agenda. The survey was conducted in March 2023 by War Child to examine how civil society could promote Mental Health and Psychosocial Support (MHPSS) on a global scale, with special emphasis on the role of the EU. The purpose of the survey aimed to increase awareness and involvement in the MHPSS agenda among relevant stakeholders. 61 replies were submitted in response to the survey from various civil society, public and private sectors, academia, and other actors. Given the increasing number of people impacted by conflicts and crises around the world, the findings underlined the growing interest in the global MHPSS agenda, and the necessity to include mental health components in global health policies.

To improve understanding and expertise in MHPSS, collaboration between civil society organizations and the public sector was underlined as being crucial. The importance of early action and parental support in addressing mental health and psychosocial support issues was highlighted. For utilizing the information and experience of civil society inside the EU decision-making process, adequate funding for coordination, research, and knowledge-sharing platforms was considered essential.

In conclusion, this study highlights the significance of civil society's contribution to furthering the MHPSS agenda on a global level, particularly in the context of the EU. It emphasizes the importance of cooperation, early interventions, and a rights-based approach to MHPSS with the future's top priority being welfare for youth and children. Based on the result of the study, War Child Sweden suggests five recommendations for future action.

REFERENSER

1. SIGHT. (2023). Global Mental Health and Psychosocial Support Network. <https://sight.nu/global-mental-health-and-psychosocial-support-network/>
2. Swedish Institute for Global Health Transformation. (2023). <https://sight.nu/>
3. Heckman, J., Pinto, R. & Savelyev, P. (2013). Understanding the Mechanisms Through Which an Influential Early Childhood Program Boosted Adult Outcomes. *Am. Econ. Rev.* 103, 2052–2086.
4. War Child. (2023). Our Care System. <https://www.warchildholland.org/care-system-overview/>
5. Kessler, R. C. et al. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Arch. Gen. Psychiatry* 62, 593–602.
6. Heckman, J., Pinto, R. & Savelyev, P. (2013). Understanding the Mechanisms Through Which an Influential Early Childhood Program Boosted Adult Outcomes. *Am. Econ. Rev.* 103, 2052–2086.
7. Carlbrand, T. (2019). Mental Health - A Human Right Left Behind. War Child Sweden.

Författare:

Ellinor Wikström, War Child, 2023

Illustration: Freepik

För mer information om SIGHT-nätverket och om denna enkät, kontakta:
War Child, info@warchild.se

Medfinansierat av Europeiska unionen och Sida.

Finansieras av
Europeiska unionen
NextGenerationEU

Sweden
Sverige

Denna publikation är medfinansierad av Europeiska unionen och Sida. Dess innehåll ansvarar War Child för, och det återspeglar inte nödvändigtvis Europeiska unionens eller Sidas ståndpunkter.

WWW.WARCHILD.SE